

OSOBNOSŤ PÁCHATEĽA NÁSILNÉHO TRESTNÉHO ČINU

Osobnosť páchatel'a trestného činu všeobecne je v literatúre definovaná a rozdelená mnohými spôsobmi. Možno je to práve preto, že si autori uvedomujú, že pojem osobnosti páchatel'a v sebe skrýva možno ten najpodstatnejší element v kriminológii, kriminálnej psychológii, forenznnej psychológii resp. vo všetkých vedných disciplínach súvisiacich s pojmom kriminalita. "Je zrejmé, že takmer každý psychologický výskum kriminality začína alebo končí pri problematike osobnosti".¹ Tento článok je venovaný násilnej trestnej činnosti, budeme sa teda zaoberať predovšetkým osobnosťou páchatel'a násilnej kriminality.

Pokúsime sa najprv o vymedzenie niektorých základných pojmov. "Pri posudzovaní násilného trestného činu berieme do úvahy všetky psychologické faktory násilia - agresivitu, agresiu, hostilitu a hnev a situačné a interpersonálne podmienky agresie".² Z tejto vety vyplýva, že násilie ako všeobecný pojem v sebe zahŕňa niekoľko zásadných pojmov, ktoré sa významom líšia, avšak pri posudzovaní násilného kriminálneho správania je nutné brať do úvahy všetky tieto zložky. Najpodstatnejšie je však pochopiť rozdiel medzi dvoma podobnými pojmami - agresivitou a agresiou. Kým **agresivita** je "relatívne trvalá dispozícia či vlastnosť osobnosti správať sa agresívne a je podmienená vrodenými (biologickými) faktormi a učením"³, **agresia** je väčšinou autorov chápaná a popisovaná ako určitá okamžitá dispozícia, ktorá je reakciou na vonkajší alebo vnútorný podnet. Podľa A. H. Bussa "agresia je definovaná ako odpoveď, ktorá udeľuje škodlivé stimuly inému organizmu"⁴, pričom slovo agresia stotožňuje s pojmom útok. Konrad Lorenz pri svojej zahĺbenosti do etiologickej podstaty skúmania hovorí o agresii ako o "útočnosti proti príslušníkom vlastného druhu"⁵, ďalší autori rozlišujú aj inú agresiu, napr. "heteroagresiu (proti okoliu), autoagresiu (proti sebe samému), priamu (proti prekážke, útočníkovi) a nepriamu agresiu (proti náhradnému objektu). V. Vondráček rozlišuje agresiu podľa stupňa spoločenskej nebezpečnosti na potlačenú (fantazijnú) agresiu, slovnú agresiu, agresiu proti veciam a agresiu proti živým organizmom, zvieratám a ľuďom". Podobné delenia sa objavujú aj u mnohých iných autorov. Dr. Marek Zeman taktiež rozlišuje 4 základné druhy násilného správania⁷:

Agresia je manifestné, pozorovateľné správanie vedené úmyslom poškodiť iný organizmus (človeka alebo zvieru) alebo neživý predmet.

Agresívne správanie (agresivita) je spravidla pozorovateľné ako epizódy agresie. Každá epizóda má svoj jasný začiatok, jasný koniec a krátke trvanie (sekundy, minúty).

Násilie je totožný s pojmom agresia, ale je vymedzený pre interakciu medzi ľuďmi. Pojem agresia je viac používaný biológmi, zoológmi a pojem násilie skôr kriminológmi, sociológmi a politikmi.

Hostilita - najčastejšie sa používa vo význame nepriateľských postojov.

Nemecko-americký psychoanalytik Erich Fromm sa násilím a agresivitou obzvlášť zaoberá vo viacerých svojich významných dielach. Agresivitu delí na 2 základné typy - **benignu** (obrannú) a **malignu** (deštruktívnu). Uvedený autor poukazuje na skutočnosť, že "obranná agresivita je zabudovaná do zvieracieho a ľudského mozgu a jej funkciou je chrániť životne dôležité záujmy jedinca pred rôznymi typmi ohrozenia. Keby ľudská agresivita mala približne rovnakú úroveň ako

agresivita ostatných cicavcov - zvlášť šimpanzov, ktorí sú nám najbližší - bola by ľudská spoločnosť dosť mierumilovná a málo násilnícka".⁸

Rozdielny prístup k špecifikácii agresivity uvádza aj prof. Martin Alda. Celú škálu agresívneho správania rozdelil na 5 základných okruhov:⁹

- **predátorská agresivita** (plánovaná agresivita s primárnou motiváciou hmotného zisku)

- **ideologická agresivita** (etnické vraždenie, agresivita na futbalových štadiónoch a pod.)

- **agresivita pod vplyvom alkoholu a drog**

- **impulzívna agresivita**

- **agresivita pod vplyvom halucinácií, bludov a iných psychotických poznatkov**

Medzi jednotlivými okruhmi tejto klasifikácie agresivity ľudí často neexistujú ostré hranice a jednotlivé agresívne činy môžu mať prvky viac ako jednej klasifikačnej skupiny. Prvé dve skupiny majú plánovaný úmysel, aj keď s rozdielnym efektom (hmotný úžitok vs. ideologická prevaha).

Vzťah alkoholu a agresivity je komplikovanejší, pričom mechanizmus účinku alkoholu na agresivitu jednotlivca nebol doposiaľ komplexne preskúmaný. Napriek tomu existujú štúdie, ktoré preukazujú zvýšenie rizika agresivity v súvislosti s alkoholizmom resp. nadmerným požívaním alkoholu.

Fínsky výskumný tím pod vedením Markku Eronena vo svojom výskume preukázal, že 39 % vrahov trpí alkoholizmom a 50 % vražd bolo spáchaných pod vplyvom alkoholu. Tieto štúdie ďalej poukázali na skutočnosť, že v porovnaní so všeobecnou populáciou Fínska zvyšuje diagnóza alkoholizmu riziko usvedčenia z vraždy u žien viac ako desaťnásobne a u mužov dokonca viac ako päťdesiatnásobne.¹⁰

V staršej literatúre je vzájomný vzťah alkoholu a agresivity prezentovaný skôr v súvislosti so strácaním zábrany a tým ľahostajnejším prístupom k spoločenským konvenciám, strate kontroly nad svojim správaním a podobne. V novších výskumoch sú pokusné osoby laboratórne testované požívaním alkoholu v rôznych dávkach, pričom boli zistené výrazne zmenené funkcie hlavne pri testoch frontálnych funkcií (plánovanie, organizácia správania...). Laboratórne pokusy však nemôžu korektné zachytiť osobnosť páchatel'ov násilných trestných činov, pretože laboratórne testované osoby sú väčšinou normálni jedinci, napr. študenti a podobne, kým medzi agresormi je podstatne väčšie množstvo osôb s nižším vzdelaním resp. pochádzajúcich z nižšieho spoločenského rebríčka. Tieto ukazovatele do značnej miery determinujú získané výstupy a nie je možné ich aplikovať všeobecne.

Drogy sú vo vzťahu k násilnej trestnej činnosti resp. agresívnemu spoločensky neakceptovateľnému správaniu v dvoch polohách - ako prostriedok na získanie ekonomických a mocenských výhod (znaky predátorskej agresivity) resp. ako spúšťač násilia pod ich vplyvom (psychofarmakologické vplyvy, t.j. trestná činnosť je vykonaná pri intoxikácii alebo abstinenčnom syndróme). Medzi najväčšie spúšťače agresívneho správania patria kokaín a amfetamín, ktoré dráždia noradrelinový transportér a serotonínové receptory. Tieto údaje sa však vzťahujú na psychofarmakologické vplyvy, pri akútnom abstinenčnom syndróme je však samozrejme úplne jedno, akú drogu osoba užíva,

1) ČÍRTKOVÁ, L. Forenzná psychológia, s. 65.

2) HERETIK, A. Forenzná psychológia, s. 247.

3) HERETIK, A. Forenzná psychológia, s. 245.

4) NAKONEČNÝ, M. Motivace lidského chování, s. 201.

5) NAKONEČNÝ, M. Motivace lidského chování, s. 201.

6) HERETIK, A. Forenzná psychológia, s. 245.

7) ZEMAN, M., HOLLY, K., BRAČOKOVÁ, H. Zvädanie akútneho psychomotorického nekľudu a agresivity pacienta; In: Psychiatrie pro praxi, s. 185.

8) FROMM, E. Anatomía ľudskej deštruktivity, s. 189.

9) ALDA, M. a kol. Psychologie, s. 166-172.

10) ERONEN, M., HAKOLA, P. and TIHONEN, J. Mental disorders and homicidal behavior in Finland, Arch Gen Psychiatry, s. 497-501.

nakol'ko ide o akútnu potrebu drogu získať a vtedy je násilie jedným z možných spôsobov jej zaobstarania.

Príklad typickej impulzívnej agresivity opísali F. Koukolík a J. Drtilová popisom situácie, keď muž, ktorý čakal na autobusovej zastávke a na základe malého a objektívne neagresívneho impulzu zastrelil človeka, ktorý ho upozornil na to, aby fľašku hodenu na zem zdvihol a odhodil do smetného koša. Reakcia bola náhla, impulzívna s následkom smrti. Podnet spôsobil v mužovi, ktorý momentálne žiaden násilný čin pôvodne neplánoval, neadekvátnu reakciu, ktorej nedokázal v momente prekvapenia nikto zabrániť. Zainteresovaní dvaja muži sa navzájom vôbec nepoznali a páchatel'ovi z tohto činu nevyplýval žiaden hmotný zisk.¹¹ Najčastejším dôvodom impulzívnej agresivity je podľa M. Zemana "intermitentná explozívna porucha", čo podľa klasifikácie MKCH-10 je diagnóza F 63.8 (iné poruchy návykov a impulzov). Jej diagnostické kritériá sú:

- diskretná epizóda, kedy zlyhala kontrola agresívnych impulzov a dôjde k závažnému násilnému útoku
- závažnosť útoku nie je úmerná provokácií
- inými duševnými poruchami nie je možné tento násilný útok vysvetliť.

Páchatel' (na rozdiel od antisociálnej poruchy osobnosti) máva po číne výčitky svedomia. Je tu istá podobnosť s epileptickými záchvatmi a páchatelia týchto činov majú zväčša EEG abnormality. Perzistujúce impulzívne agresívne správanie sa však vyskytuje aj pri iných psychických poruchách. Sklon k nemu je zvýšený u organických mozgových porúch a porúch osobnosti.¹²

MUDr. Eva Pálová z Psychiatrickej kliniky LF UPJŠ a FNŠP v Košiciach (na prednáške dňa 4. septembra 2003) prezentuje impulzívnu agresivitu ako "odpoveď" na depriváciu alebo trest a je často sprevádzaná frustráciou, iritabilitou (dráždivosťou), strachom alebo hnevom". Neurochemickým podkladom impulzívnej agresivity sú 4 hlavné neurotransmitterové systémy: 5-HT serotonín (5-HT má inhibičný vplyv na agresiu, pravdepodobne prostredníctvom dráh z nc. raphe dorsalis do amygdaly navodí pokles DA aktivity alebo cez projekcie z raphe medialis do septohipokampálnej oblasti alebo prefrontálnej kôry), dopamín (mezolimbické DA dráhy modulujú odpoveď na prostredie a podieľajú sa na tvorbe agresie), noradrenalin (NA aktivity zvyšuje agresívne správanie, niektoré experimentálne práce však ukazujú aj na fakt, že pokles NA aktivity viedol u niektorých laboratorných zvierat k zvýšenému agresívnemu správaniu) a GABA-BZ recep-

torij' (chemický receptor gammaaminobutyric kyselina benzodiazepínová - jeho funkcia je zabrániť centrálnemu nervovému systému synapsoidnej aktivite - pozn. autora článku podľa vlastného prekladu z článku Brain Receptors and Tinnitus by Barry Keate, The International Tinnitus Journal, Volume 8, Number 1, 2002).

Agresivita pod vplyvom halucinácií, bludov a iných psychotických poznatkov - je preukázané, že pacienti s diagnózou psychózy majú v porovnaní so všeobecnou populáciou zvýšenú prevalenciu agresívneho správania. Zvýšené riziko je obzvlášť viditeľné u psychotikov, ktorí užívajú alkohol alebo drogy a u tých, ktorí prerušia medikamentóznú liečbu¹³.

Nie všetky násilné činy súvisia priamo s diagnózou psychózy; u pacientov s touto diagnózou sa môžu vyskytnúť agresívne delikty aj z iného než psychotického popudu, napr. môžu byť rovnako plánovné ako predátorská agresivita. Dekompenzácia po prerušení liečby alebo obnovenia alkoholického resp. drogovej závislosti však jednoznačne zvyšuje riziko výskytu agresívnych činov.

Vondráček a Študent rozoznávajú 3 samostatné typy agresívnych psychopátov:

a) agresívny astenický psychopát - introvertný, zvýšene úzkostný jedinec, s dlho potlačovanou agresivitou, ktorá prepukne s prekvapujúcou silou na často nepatrný podnet

b) agresívny sténický psychopát - je opakom predchádzajúceho, extrovertný, hypertýmny, prekypujúci energiou, konfliktný, nezdržanlivý, neschopný ovládať agresívne reakcie aj pri bežných konfliktoch

c) epileptoidný explozívny psychopát - jedinec často s hraničným alebo pozitívnym EEG nálezom. Agresívne reakcie sú dôsledkom výbušnosti, oslabenia racionálnej kontroly afektivity. Príznačné je náhle, významnosti podnetu neprimerané, "prestrelené" účinné konanie.

Základnou spoločnou črtou, ktorú je možné pozorovať vo všetkých osobnostných modeloch z tejto skupine, sú neprimerané reakcie na podnet, t.j. správanie podľa vzorca malý podnet - veľká reakcia. Keďže v týchto prípadoch ide v drvivej väčšine prípadov o lekársku diagnózu, je nutná opakovaná medikamentózna liečba a často aj dlhodobější hospitalizácia. Zo všetkých opísaných druhov agresivity však práve v týchto prípadoch dochádza k najvyššej recidíve.

mjr. Mgr. Peter Kriška, PhD.
riaditeľ Inštitútu vzdelávania ZVJS

11) KOUKOLIK, F., DRTILOVÁ, J. Vzpouora deprivantu, s. 21.

12) ZEMAN, M., HOLLÝ, K., BRAČOKOVÁ, H. Zvädanie akútneho psychomotorického nekl'udu a agresivity pacienta; in: Psychiatrie pro praxi, s. 185.

13) M. ALDA a kol.: Psychologie, s. 170.

Formy sociálnej pomoci vo výkone trestu a po výkone trestu odňatia slobody.

Sociálna práca je odborná činnosť, ktorá sa zameriava na sociálnu diagnostiku, stanovenie a realizáciu postupov a metód sociálnej práce osobám so sociálnymi problémami. Cieľom sociálnej práce je zmiernenie a odstránenie sociálnych problémov alebo odstránenie možných príčin vzniku nových sociálnych problémov odsúdených. Súčasťou sociálnej práce s odsúdenými je aj príprava odsúdených na riadny život občana a ich začlenenie do spoločnosti po prepustení na slobodu. Nástrojom sociálnej starostlivosti je sociálna práca, jednanie s ľuďmi a ich usmernenie na základe odbornej znalosti a praktických skúseností. Tieto praktické skúsenosti sociálny pracovník aplikuje pri nadväzovaní kontaktov, sociálnej diagnózy a sociálno-výchovným pôsobením, tak aby pomohol sociálnym klientom urovnať narušené vzťahy, ktoré môžu vniknúť a pretrvávajú v ktoromkoľvek období životného cyklu a v rôznych životných situáciách.

Sociálna práca je charakteristická tým, že má:

a) verejný charakter - je dostupná pre všetkých občanov, občan o nej vie a v prípade potreby môže navštíviť inštitúcie sociálnej práce, sociálnej služby orientované na získavanie a spracúvanie

informácií o príčinách vzniku hmotnej núdze, sociálnej núdze, ako aj o potrebe poskytovania sociálnej pomoci

b) inštitucionálnu formu - na všetkých úsekoch praktickej sociálnej práce sú vytvorené inštitúcie => štátne, samosprávy, ako dôkaz pre garantovaných poskytovateľov služieb pre klientov a mimovládne inštitúcie podložené právnymi normami

c) preventívny charakter - sociálna práca má dve oblasti - oblasť prevencie a oblasť nápravy, resp. represie. Prevencia ako organizovaná plánovaná činnosť je zameraná na predchádzanie alebo minimalizovanie vývoja patologických javov v spoločnosti (drogy, alkohol, tabakizmus, AIDS,...). Oblasť normotvorby pre ochranu občianskych, politických a sociálnych práv a sociálnej politiky (zdravotné, sociálne a dôchodkové poistenie), s cieľom zapojiť občana do života v prirodzenom prostredí

d) pluralitu zdrojov - využíva všetky dostupné zdroje pre potreby klientov sociálnej práce, zo štátnych, medzinárodných, nadačných, ale i súkromných zdrojov

e) premenlivý charakter - je daný objektom skúmania, ktorým je sociálny problém. Charakter sociálnych problémov a spôsob ich možného riešenia úzko súvisí so sociálnymi, ekonomickými, kultúrnymi a politickými podmienkami.

Špecifiká sociálnej práce spočívajú v tom, že sociálni pracovníci musia hodnotiť informácie, ktoré dostávajú z rôznych zdrojov, ako aj z vlastných zistení, musia ich spracovávať, vyberať z možných alternatív a rozhodovať sa pre ďalší postup. Učia sa zvládať emocionálnu účasť na živote klienta, zvyšovať ich sebakontrolu pri jednaní s klientom. Upozorňujú na chyby a nedostatky a

pomáhajú pri prekonávaní frustrácie z nesprávnych riešení. Sociálni pracovníci spolupracujú s odborníkmi v ústave pri riešení sociálnych problémov odsúdených počas výkonu trestu, pri stanovení a realizácii programu zaobchádzania odsúdených, ako aj uplatňovanie iných metód a foriem pedagogického a psychologického pôsobenia na odsúdených. Spolupracujú najmä a pedagógmi, psychológom ústavu, vedúcim oddelenia, pracovníkmi poskytujúcimi duchovné služby, aj príslušníkmi iných oddelení.

V rámci zabezpečovania kontinuálnej penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti sociálny pracovník spracuje so sociálnymi kurátormi úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, probačnými a mediálnymi úradníkmi, mestskými a obecnými úradmi, školami, azylovými zariadeniami, charitatívnymi organizáciami, notármi, matrikami a inými štátnymi a neštátnymi orgánmi a organizáciami, ako aj rodinami odsúdených, prostredníctvom ktorých participuje na riešení sociálnych problémov odsúdených.

Sociálny pracovník vytvára vzťahy spolupráce, ktorých kvalita závisí okrem iného na jeho osobnostných vlastnostiach, odborných znalostiach a šírke prehľadu o problematike, ktorá je predmetom spolupráce.

Sociálna práca predpisuje sociálnym pracovníkom niekoľko inštrumentálnych profesionálnych hodnôt overených praxou. Niektoré z nich môžu byť rozporuplné vnútorne (ako napr. zásada slobodného rozhodovania v prípade odsúdených, ktorí svojím správaním škodia sebe alebo iným), iné môžu byť vo vzájomnom konflikte (napr. ochrana záujmov odsúdeného a lojalita voči komunite). Od sociálneho pracovníka sa očakáva funkčná integrácia týchto orientačných profesionálnych hodnôt. Znamená od základu meniť vedomie odsúdeného, odhaľovať faktory, ktoré ho viedli k spáchaniu trestnej činnosti a ich ovplyvňovanie k prehodnoteniu postoja odsúdeného k trestu, životným hodnotám a potrebám. Má niekoľko polôh. Predovšetkým sa nechápe ako rezignácia sociálneho pracovníka voči akémukoľvek jednaniu klienta, ale ako aktívna spoluúčasť na jeho rozhodovaní alebo jednaní sprostredkovaním možných alternatív. Rešpektuje sa ľudská dôstojnosť odsúdeného, jeho svojprávnosť. Sociálny pracovník spolu s odsúdeným analyzuje povahu daných problémov a ich možných riešení. Riešiteľmi problémov však zostávajú odsúdení a

sociálny pracovník by mal preberanie zodpovednosti za nevedome odmietañ. Sociálny pracovník pritom hodnotí a posudzuje danú problematiku bez odsudzovania odsúdeného a jeho jednania. Poukazuje na dôsledky problémového správania a navrhuje iné možnosti, pričom zároveň poukazuje na možné sankcie v prípade, že odsúdení v takomto správaní pokračujú.

V praxi sociálnej práce sa ustálilo niekoľko profesionálnych zásad, sprevádzajúcich výkon sociálnej práce. Patria sem napr.: dodržiavanie sféry pôsobnosti sociálnej práce, vedomé využívanie osobnosti v praxi, zachovanie profesionálnej objektivity, rešpekt voči rozdielom medzi ľuďmi, najmä pokiaľ ide o marginálne a menšinové skupiny, celostný prístup ku klientom, rešpektovanie ich dôstojnosti, individuálnosti, prístup ku klientele, využívanie silných stránok osobnosti odsúdeného, maximalizácia spoluúčasti odsúdeného, odovzdávanie zručností odsúdeným, priebežnosť vyhodnocovania a zodpovednosti voči odsúdeným. Profesionalizáciou získava sociálny pracovník viac práv a väčšiu zodpovednosť potrebnú k zásahom do dôležitých súkromných sfér života jednotlivca, skupiny, či komunity.

Sociálna práca vo väzenstve je náročná a špecifická najmä klientelou a prostredím. Vychádza z rôznych humanitných, náboženských a demokratických ideálov a filozofií, princípov rešpektovania, sociálnej spravodlivosti a základných ľudských práv.

Použitá literatúra:

1. Řezníček, I.: Metody sociální práce. 1. Vydání. Praha, Sociologické nakladatelství 1994,
2. Hartl, P.: Komunita občanská a komunita terapeutická. Praha, SLON 1997,
3. Tomeš, I.: Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost. Praha, Sociopres 1996

Použitý interný materiál:

4. RGR č.60/2008 o sociálnej práci v ZVJS

mjr. Mgr. Jana Nemcová
lektor Inštitútu vzdelávania ZVJS

Efektívna komunikácia - nástroj sociálno-komunikačných zručností

Komunikácia ako sociálny jav v dejinách zaiste patrí medzi "najstaršie" entity, ktoré sprevádzajú človeka ako "tvora spoločenského" počas celej histórie jeho existencie. Pojmy vyjadrujúce resp. viažuce sa na komunikáciu majú svoj pôvod v latinčine: "Communicatio" - oznámenie, ohlásenie, rozhovor, účasť; "communicator" - účastník, spoločník; "communio" - robiť niečo spoločným s niekým, deliť sa s niekým o niečo; zverovať sa niekomu s niečím; zhovárať sa, radiť sa, rokovať s niekým o niečom.¹ Všetky tieto pojmy poukazujú na prapodstatu komunikácie. Táto entita je výsostne spätá s človekom ako bytosťou "spoločenskou" a je tiež prostriedkom (nástrojom), ktorý umožňuje "myslieť, riešiť a konať niečo spoločné". Laický pohľad na proces komunikácie ju nepripustne zužuje na verbálny akt, počas ktorého prichádza prostredníctvom reči k prenosu informácie od komunikátora ku komunikantovi². Komunikácia ako sociálna interakcia však predstavuje proces zložitý, členitý a mnohovrstvový. Vytvoríť jednotnú, úplnú a exaktnú axiomatickú schému a definíciu tohto procesu je prakticky nemožné. Aj to je jedným z dôvodov, ktorý stojí v pozadí vzniku množstva rôznych schém a definícií komunikačného procesu. Zvyčajne však každá z týchto schém vyjadruje "akýsi profesijný výklad" komunikačného procesu, ktorý vyjadruje potrebu zvládnutia komunikačných potrieb konkrétnej skupiny ľudí (obchod, služby, verejná správa, apod...). Pre ilus-

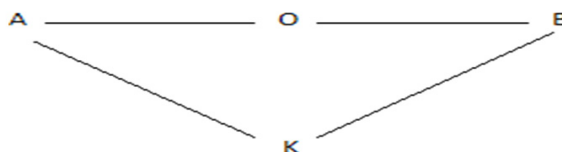
tráciu uvediem niektoré z nich.

Najjednoduchší model komunikácie, kde ťažisko komunikácie spočíva na vysielateľovi správy je lineárny model. Predpokladá jednosmernú komunikáciu - jeden vysiela, druhý prijíma. Tento model nepredpokladá možnosť spätnej väzby.

Obr. 1 Lineárny model chápania interpersonálnej komunikácie (podľa De Vito, 2001)³

Škvareninová v knihe Rečová komunikácia uvádza tento komunikačný model dvoch komunikujúcich ľudí:⁴

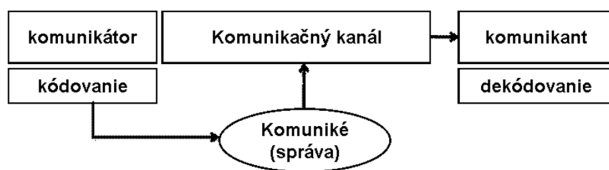

Obr. 2 Schéma komunikačného systému dvoch komunikujúcich
A, B - komunikujúci
K - dorozumievací kód
O - obsah informácie

Posledná schéma, ktorú uvediem zohľadňuje jednak fakt, že systém kódovacích znakov vysielateľa správy nemusí byť (a zvyčajne ani

1) Prof. PhDr. Július Špaňár, CSc., PhDr. Jozef Hrabovský, CSc., Latinsko-slovenský a Slovensko-latinský slovník, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1962, ISBN 80-08-02051-2
2) "Komunikátor" - ten, kto správu vysiela, "komunikant" - prijímateľ správy.
3) PhDr. Šatánek Juraj, CSc., Komunikácia v rodine, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, 2004
4) PhDr. Škvareninová Oľga, CSc., Rečová komunikácia, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1994

nie je) úplne totožný so systémom kódovacích znakov prijímateľa správy. Z toho vyplýva, že v procese komunikácie aj z tohto dôvodu prichádza nutne k skresleniu správy. Ďalším "novým" prvkom je komunikačný kanál, teda prostriedok, ktorý umožňuje prenos správy (napr. telefón, korešpondencia apod..).

Obr. 3 Zjednodušená schéma komunikačného procesu

Ak chápeme komunikáciu v celej jej šírke (nielen ako proces verbálneho odovzdávania informácií), pridáme k jednoduchému záveru: komunikovať je pre človeka tak bežná potreba ako dýchanie. Nech by sa akokoľvek snažil, nemôže nekomunikovať. Oldřich Tegze označuje komunikáciu za základ existencie živých tvorov (človeka nevynímajúc). Hovorí, že komunikácia je permanentný proces a má dve roviny vrodenu (ktorú takpovediac dostávame do vienu s genetickým kódom) a roviny operatívnu (teda neustále prebiehajúci proces)⁵. Hoci by sa niekto rozhodol len strnuť a mlčať, neznamená to, že prestal komunikovať. Jeho postoj je sám o sebe komunikačnou výpoveďou. Aj mlčanie ako také v kontexte sociálnej interakcie je v istom zmysle komunikáciou. Podstatu, váhu a aj sémantickú hodnotu môže mlčanie vhodne umiestnené do kontextu komunikácie dokonca vyjadriť presnejšie, než akokoľvek slova. Skúste si predstaviť len takú zdanlivo "banálnu" situáciu. Kolega rozpráva v kolektíve svojich spolukolegov s nadšením o svojich čerstvých zážitkoch z dovolenky a samozrejme očakáva od nich nejakú reakciu, ktorá by minimálne poukazovala na to, že ho aspoň vypočuli. Namiesto toho prichádza mlčanie... Alebo iný prípad: Manželke príslušníka oznámia, že jej manžel zomrel pri plnení služobných úloh. Tí, ktorí jej to oznamujú, očakávajú emotívne až hysterické prejavy, ale namiesto toho manželka "klesne" do kresla a mlčí... Alebo ešte jeden príklad: Tím programátorov spoločne rieši zadanú úlohu. Jeden člen tímu sa drží stranou potom, čo sa neúspešne a opakovane snažil ponúknuť na zváženie svoje riešenie. Mlčí a opodiaľ sleduje ako spoločne ostatní členovia tímu dochádzajú k riešeniu, ktoré on odmietol včera (lebo nevedie k cieľu a podľa neho nerieši problém...). Podobných "kontextov" mlčania by sme mohli uviesť množstvo. Rád by som zároveň s predošlými riadkami vyrátil pomerne rozšírenú "komunikačnú" poveru, ktorá úplne znehodnocuje a hrubo skresľuje komunikačnú hodnotu mlčania - "kto mlčí, ten svedčí"... Mlčanie vôbec nemusí znamenať (a ani neznamená) len súhlas alebo potvrdenie odkomunikovaného, môže vyjadrovať celú paletu postojov - od rozpakov až po rázne odmietnutie a môže byť dokonca aj nástrojom manipulácie. Vráťme sa k predošlým príkladom: Mlčanie spolukolegov voči kolegovi v prvom prípade poukazuje napríklad na to, že zrejme nebude patriť medzi "oblúbencov" kolektívu. Mlčanie v prípade manželky, ktorá sa práve dozvedela o manželovom úmrtí, môže poukazovať na to, že správa ju zasiahla až do tej miery, že prudký nával žiaľu a pocit nenahraditeľnej straty ju až para-

lyzoval. "Tretie" mlčanie vyjadruje úplnú rezignáciu a bezradnosť. Uvedomujem si, že mlčanie, tak ako aj iné zložky procesu komunikácie je samozrejme potrebné chápať v kontexte, v ktorom sa odohrávajú (situácia, prostredie, kultúrny kontext, spoločenské konvencie, mentálne dispozície účastníkov komunikácie, temperament, atď..).

Jednou z pomerne rozšírených pover týkajúcich sa komunikácie je domnienka, že úspešnosť komunikácie je závislá od exaktného verbálneho vyjadrenia. Dost často sa stáva, že sa úzkostlivo pripravujeme na verbálnu zložku komunikácie a neverbálnej venujeme len malú pozornosť. Ale pravdou je, že najvýznamnejší podiel komunikácie tvorí práve komunikácia neverbálna. Dr. Albert Mehrabian vo svojej štúdii komunikácie z r. 1971 uvádza, že neverbálna komunikácia (vizuálna zložka) tvorí 55 % z celkovej komunikácie, paralingvistika a neverbálny hlasový prejav (tón reči, výška a farba hlasu, rýchlosť a plynulosť reči a pod..) tvoria približne 38 % a verbálna komunikácia (slova) má 7 % podiel na celkovej komunikácii. Iste by sme mohli polemizovať o uvedených číslach, ale faktom je, že verbálna zložka v procese komunikácie tvorí len malý podiel. Som presvedčený, že práve tu by sme mali hľadať korene "haló efektu" s jeho dôsledkami. Uvediem jeden ilustračný príklad: Mohol by som byť na slovo vzatým odborníkom v oblasti informačných technológií a dokonca aj to, čo hovorím je na vysokej odbornej úrovni a predsa pri prijatí do práce môže predomnou dostať prednosť človek, ktorý možno nie je až taký odborník, ale pôsobí sebavedomo, presvedčivo a budí jasný dojem, že "vie čo chce". Prečo? Správne a exaktné verbálne vyjadrenia "zostali v tieni" neverbálnej komunikácie, ktorá podčiarkovala moju neistotu, nevýraznosť a nižšie sebahodnotenie. "Haló efekt" s jeho chybným vnímaním nie je možné úplne eliminovať. Je jednoducho niečím, s čím by sme mali rátať a v neverbálnej oblasti urobiť všetko preto, aby sme negatívne dopady tohto javu pokiaľ možno dopredu minimalizovali.

Naša schopnosť (alebo neschopnosť) efektívne komunikovať môže byť ovplyvňovaná množstvom vonkajších faktorov (podnetnosť prostredia, v ktorom sme vyrastali, kontext rodiny a spoločnosti, atď..) a vnútorných faktorov (naše mentálne predispozície, temperament, atď..). Niektoré spontánne vie odkomunikovať svoj zámer a nadchnúť aj iných pre dosiahnutie cieľa využívajúc princípy efektívnej komunikácie intuitívne. Iný má problém odkomunikovať svoj zámer a aj keď sa mu to "horko-ťažko" podarí, nakoniec sa stretne s odmietnutím... Ak nepatrí k "šťastlivcom" s "darom reči", neznamená to, že na tom nič nemôžeš zmeniť. Nejde o to, či vieš povedať "veľa slov", ale či vieš využiť to, čo máš tak efektívne, že povieš veľa. Dobrou správou je, že schopnosť efektívne komunikovať nie je niečo nedosažiteľné, je to zručnosť, ktorú je možné zvládnuť a naučiť sa jej. Pre jedného to môže byť z väčšej časti krátke "oprašenie" vecí, ktoré robil intuitívne a doplnenie nových poznatkov. Pre iného to môže znamenať cestu, na ktorej bude musieť meniť svoje komunikačné zvyky (zlozvyky) a možno aj rúcať pochybné stereotypy v myslení a opúšťať zažitú komunikačnú poveru. Ale čo je najdôležitejšie - zmena je nielen možná, ale prináša so sebou aj pozitívny efekt.

Podobnejšie sa k tejto téme vrátim v nasledujúcom čísle.

kpt. Ing. Mgr. Ľudovít Kara
lektor Inštitútu vzdelávania ZVJS

5) Tegze Oldřich, Neverbální komunikace, Computer Press, Praha, 2003, s. 34

6) "Haló efekt" - chyba prvého dojmu zo sociálnej percepcie, ovplyvnenie posudzovateľa prvým dojmom, ktorým človek zapôsobil (či už kladne alebo záporne).

SPÁNOK A DUŠEVNÁ HYGIENA ako základný predpoklad riadneho výkonu služby

Podstata spánku, bežného, každodenného javu v živote zdravého človeka, ľuďi vždy nesmierne zaujímala. Nemožno sa tomu čudovať, ak si uvedomíme, že celú tretinu nášho života prespíme. Zdravý človek spí denne 7-9 hodín, to znamená, že 75-ročný človek prespí 25 rokov života. Mnohým ľuďom je ľúto tohto "strateného" času a chcú sa vzoprieť železnej zákonitosti. Mýlia sa však, ak sa nazdávajú, že na úkor spánku ušetria čas. Nedostatočne vyspatý človek sa rýchlejšie unaví, jeho pra-

covná schopnosť klesá, práca sa stáva menej hodnotnou, človek má zlú náladu, býva nevrlý, nie je "vo svojej koži". Ak sa takáto nepravdivosť opakuje dlhší čas, vznikajú poruchy.

Musíme si totiž uvedomiť, že pri bdení prichádza z vonkajšieho i vnútorného prostredia do mozgu mnoho nových podnetov, ktoré mozgové bunky spracúvajú, analyzujú, triedia, integrujú, aby potom takto integrované informácie vysielali do celého organizmu. Pri tejto

obrovskej práci sa vyčerpávajú. Vedci, ktorí skúmali a skúmajú fenomén spánku, prišli k záveru, že spánok pomáha obnovovať sily organizmu, a to predovšetkým výkonnosť mozgových buniek. Preto ľudia, ktorí dlhší čas spávajú nedostatočne, sú vystavení poruchám nervovej činnosti, často i neurózam. A naopak, niektoré druhy neuróz sprevádza nespavosť. Nedostatok spánku sa môže prejavíť aj inými rozmanitými ochoreniami, dokonca dlhotrvajúca nespavosť môže viesť k takým veľkým poruchám, ktoré sa končia smrťou. Dokázali to experimenty na psoch, ktoré nenechali vôbec spať - po ôsmich dňoch zahynuli.

Ako dlho má človek spať, aby sa nenarušilo jeho telesné a duševné zdravie? Potreba spánku je v každom veku iná: dojča prespí denne takmer 18 až 20 hodín, jednoročné dieťa 14 až 16 hodín a dospelý človek už len asi 6 až 8 hodín, závisí to od individuálnych osobitostí (typ vyššej nervovej činnosti, dĺžka trvania štádia pomalého spánku atď.). Odpoveď na otázku, ako dlho musí dospelý zdravý človek spať, nie je jednoznačná. Jednému stačí 8 hodín spánku, inému nestačí ani 10 hodín. Petrovi I., Edisonovi a Napoleonovi stačili na zotavenie údajne 4 hodiny spánku. Ak hovoríme, že primeraný čas spánku pre dospelého človeka je asi 7 hodín, je to len aritmetický priemer, ktorý má mnoho odchýlok. Experimentálne sa zistilo, že ôsmim percentám pozorovaných osôb postačil päťhodinový spánok, ale trinásť percent muselo spať deväť až desať hodín denne. Individuálne rozdiely sú veľké a správna dĺžka spánku vyplynie jednak z dlhodobej individuálnej skúsenosti, návykov, ale aj dedičnosti. Problém však nie je dosiaľ dostatočne objasnený. Zaujímavé výsledky týkajúce sa dĺžky spánku a povahových vlastností človeka zverejnili lekári z Bostonskej univerzity. Zistili, že ľudia, ktorí málo spia, najviac 5 hodín, sú pohybliví, energickí, zruční a v povolani

zvyčajne úspešní. Ľudia, ktorí potrebujú veľa spánku - deväť a viac hodín - sú zvyčajne ustráchaní, zakomplexovaní, zväčša nerozhodní, trpia depresiami a ustavične žijú v starostiach.

V podmienkach Zboru väzenskej a justičnej stráže, kde sa nároky na pripravenosť a samotný výkon služby vyžadujú stále na vyššej úrovni, nesmieme zanedbávať ani čas na regeneráciu svojich síl v čase voľna, do čoho neodmysliteľne patrí i čas na spánok. Nedostatočný odpočinok, nedostatočný spánok policajta, by mohol mať za následok oslabenie jeho reakcií na jednej strane a zvýšenie možnosti rizík pre vznik mimoriadnej udalosti na strane druhej. Vieme, že základnou povinnosťou policajta je vykonávať štátnu službu osobne, riadne a včas. Upravuje ho ustanovenie § 48 ods. 3 písm. b) zákona č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície.

Z doterajšieho výkladu môžeme teda usudzovať, že spánok má pre organizmus ochranný a regeneračný význam. Pravidelný, dostatočný spánok pomáha udržiavať centrálny nervový systém v svezosti a v normálnej pravidelnej funkcii. Podčiarkujeme, že medzi základné hygienické zásady patrí pravidelné a dostatočné množstvo spánku. Chronický nedostatok spánku môže viesť k poruchám duševného a telesného zdravia.

Použitá literatúra: Daniel Bartko, Moderná psychohygiena, Obzor Bratislava, 1990

mjr.Mgr. Ján Bučko
lektor Inštitútu vzdelávania ZVJS

Realizácia vzdelávacích aktivít Inštitútom vzdelávania Zboru väzenskej a justičnej stráže v Nitre v roku 2008

V súlade s Aktualizovanou koncepciou vzdelávania príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže a zamestnancov Zboru väzenskej a justičnej stráže na roky 2004 - 2015 (ďalej len "aktualizovaná koncepcia vzdelávania"), Plánom akcií Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len "zbor") na rok 2008 a Plánom vzdelávacích aktivít Inštitútu vzdelávania Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len "inštitút vzdelávania") na rok 2008 boli v roku 2008 inštitútom vzdelávania realizované nasledovné vzdelávacie aktivity:

1. Odborné vzdelávanie príslušníkov zboru

a) základný výcvik

V roku 2008 bolo zrealizovaných 6 behov základných výcvikov, z toho 5 behov v Školiacom stredisku zboru Santovka a 1 beh v Rekreačnom stredisku zboru Bukovec, ktoré spolu absolvovalo 244 frekventantov, v porovnaní s plánovaným počtom 219 frekventantov, t.j. o 25 vyškolených frekventantov viac. Na zabezpečovaní základných výcvikov sa okrem lektorov inštitútu vzdelávania podieľali aj externí inštruktori z Ústavu na výkon väzby v Nitre, z Ústavu na výkon trestu odňatia slobody v Hrnčiarovciach nad Pamou, z Ústavu na výkon trestu odňatia slobody v Košiciach-Šaci a z Ústavu na výkon väzby v Levoči. Keďže základný výcvik tvorí jednu z najdôležitejších zložiek prípravy novoprijatých príslušníkov zboru, v 2. polroku 2008 bol prehodnotený systém a obsah tohto druhu vzdelávania, a na základe toho bol predĺžený z dvoch týždňov na štyri týždne. Nový model realizovania základných výcvikov bol upravený v zmysle Dodatku č. 1 k aktualizovanej koncepcii vzdelávania č. IVZVJS-124/2008, ktorý je v praxi účinný od 1. januára 2009.

b) základné odborné vzdelávanie

V Pláne vzdelávacích aktivít inštitútu vzdelávania na rok 2008 boli 3 behy základného odborného vzdelávania (ďalej len "ZOV"), avšak na základe zvýšených požiadaviek z ústavov zboru na zaradenie do tohto druhu vzdelávacej aktivity, bol v termíne 23.06. - 22.08.2008 otvorený ďalší beh ZOV. Celkovo boli v roku 2008 zrealizované 4 behy ZOV, ktoré spolu absolvovalo 186 frekventantov, v porovnaní s plánovaným počtom 140 frekventantov, t.j. o 46 vyškolených frekventantov viac. Počas trvania obidvoch behov neboli zaznamenané porušenia služobnej disciplíny, ubytovacieho a denného poriadku inštitútu vzdelávania, menšie problémy v správaní sa frekventantov boli riešené vedúcimi lektormi príslušných študijných skupín. Z celkového počtu 186 frekventantov na záverečných skúškach neprospešli 2 frekventanti, z ktorých na opravných skúškach 1 prospel a 1 prospel s vyznamenaním.

c) špecializované odborné vzdelávanie I

Podľa Plánu vzdelávacích aktivít inštitútu vzdelávania na rok 2008 boli zrealizované 2 behy špecializovaného odborného vzdelávania I (ďalej len "ŠOV I"), ktoré absolvovalo 58 frekventantov, v porovnaní s plánovaným počtom 49 frekventantov, t.j. o 9 vyškolených frekventantov viac. Počas realizovania ŠOV I bolo zistené dvakrát porušenie služobnej disciplíny. V jednom prípade boli zainteresovaní frekventanti riešení v disciplinárnej právomoci riaditeľa inštitútu vzdelávania a v druhom prípade v disciplinárnej právomoci riaditeľa príslušného ústavu.

d) špecializované odborné vzdelávanie II

Plánované 2 behy špecializovaného odborného vzdelávania II (ďalej len "ŠOV II") celkovo absolvovalo 96 frekventantov, v porovnaní s plánovaným počtom 107 frekventantov, t.j. o 11 vyškolených frekventantov menej.

2. odborné vzdelávanie zamestnancov zboru

4 behy odborného vzdelávania zamestnancov, z ktorých 2 behy sa realizovali v Rekreačnom stredisku zboru Bukovec a 2 behy v Školiacom stredisku zboru Santovka celkovo absolvovalo 106 zamestnancov zboru, v porovnaní s plánovaným počtom 125 frekventantov, t.j. o 19 vyškolených frekventantov menej. Lektorský bolo odborné vzdelávanie zamestnancov zabezpečované lektormi inštitútu vzdelávania, príslušníkmi z Generálneho riaditeľstva zboru, z ÚVTOS Želiezovce, z ÚVV a ÚVTOS Košice, z ÚVTOS Košice-Šaca. Úroveň vzdelávania bola na požadovanej úrovni, zamestnanci pristupovali k osvojovaniu si vedomostí so záujmom.

3. špecializačné vzdelávanie príslušníkov zboru

a) sociálno-psychologický výcvik

Plánovaný 1 beh sociálno-psychologického výcviku bol realizovaný v Školiacom stredisku zboru Santovka. Výcvik v rozsahu 200 hodín organizačne zabezpečoval inštitút vzdelávania, na výučbe sa podieľali externí lektori. Frekventanti v rámci výcviku realizovali praktické ukážky práce so skupinou, ktoré boli zároveň praktickou skúškou.

b) odborný kurz príslušníkov zboru na úseku justičnej stráže

2 behy odborného kurzu príslušníkov zboru na úseku justičnej stráže (ďalej len "OK JS") spolu absolvovalo 34 frekventantov, v porovnaní s plánovaným počtom 42 frekventantov, t.j. o 8 vyškolených frekventantov menej. Frekventanti dosiahli na záverečných skúškach výborné študijné výsledky.

c) odborný kurz psovodov

2 behy odborného kurzu psovodov (ďalej len "OK psovodov") realizované v Stredisku kynológie zboru v Leopoldove celkovo absolvovalo **18 frekventantov**. Lektormi OK psovodov boli príslušníci zboru zaradení na výkon štátnej služby v Stredisku kynológie zboru v Leopoldove, prednášku zameranú na drogovú problematiku zabezpečil inštitút vzdelávania.

d) odborný kurz vedúcich zmien a ich zástupcov oddelení ochrany a obrany

V roku 2008 boli plánované 2 behy odborného kurzu vedúcich zmien, z ktorých 1 beh bol zrušený z dôvodu vykonania zmeny Plánu vzdelávacích aktivít inštitútu vzdelávania na rok 2008, pretože na základe zvýšených požiadaviek na zaradenie príslušníkov do základného odborného vzdelávania zo strany ústavov zboru bolo potrebné v rovnakom termíne, od 23.6.2008 otvoriť 19. beh ZOV. Vzhľadom na horeuvedené dôvody ako aj ubytovaciu kapacitu inštitútu vzdelávania bol z dôvodu zrušenia 1. behu odborného kurzu vedúcich zmien, návrh na zvýšenie počtu frekventantov v plánovanom 2. behu odborného kurzu vedúcich zmien v termíne 16.9.-3.10.2008, ktorý bol odsúhlasený generálnou riaditeľkou zboru. V roku 2008 absolvovalo odborný kurz vedúcich zmien celkovo **27 frekventantov**, v porovnaní s plánovaným počtom 49 frekventantov, t.j. o 22 vyškolených frekventantov menej, a to z dôvodu nevyslania na štúdium požadovaný počet príslušníkov do tejto vzdelávacej aktivity zo strany ústavov.

e) odborný kurz referentov režimu

2 behy odborného kurzu referentov režimu spolu absolvovalo **42 frekventantov**, v porovnaní s plánovaným počtom 86 frekventantov, t.j. o 44 vyškolených frekventantov menej, a to z dôvodu nevyslania na štúdium požadovaný počet príslušníkov do tejto vzdelávacej aktivity zo strany ústavov.

4. Celoživotné vzdelávanie príslušníkov zboru

V rámci celoživotného vzdelávania príslušníkov zboru podľa aktualizovanej koncepcie vzdelávania v roku 2008 inštitút vzdelávania zabezpečoval nasledovné vzdelávacie aktivity:

- **Odbornú prípravu lektorov inštitútu vzdelávania**, ktorá bola rea-

lizovaná formou 2-dňového zamestnania zameraného na rozšírenie si poznatkov z oblasti probačnej a mediáčnej služby, profesijnej etiky, správy registratúry v ústave a praktickú manipuláciu s audiovizuálnou technikou vo vyučovacom procese. V rámci odbornej prípravy bola lektormi inštitútu vzdelávania vykonaná 1-dňová odborná stáž v Strednej odbornej škole Policajného zboru v Pezinku, kde si mali lektori možnosť vymeniť poznatky, skúsenosti, odbornú literatúru v rámci príslušných predmetových skupín.

- **Inštruktážno-metodické zamestnanie školiteľov na prípravu čaka-tel'ov v prípravnej štátnej službe na výkon stájej štátnej služby v zbere** realizované ako 2-dňové sústredenie v Školiacom stredisku zboru Santovka, ktorého sa zúčastnilo 30 príslušníkov z jednotlivých ústavov zboru.

- **II. supervízne stretnutie lektorov sociálno-psychologických výcvikov v zbere** mal realizovať inštitút vzdelávania v spolupráci s občianskym združením Občan a demokracia. Vzhľadom na prehodnotenie nákladov spojených s realizáciou uvedenej aktivity so súhlasom generálnej riaditeľky zboru nebola táto aktivita realizovaná.

- **Inštruktážno-metodické zamestnanie inštruktorov základných výcvikov** - termín konania tejto aktivity bol zmenený so súhlasom generálnej riaditeľky zboru na mesiac február - marec 2009, z dôvodu realizácie vzdelávacej aktivity v spolupráci s Akadémiou Policajného zboru v Bratislave v súvislosti so zabezpečovaním streleckej a taktickej prípravy pre inštruktorov základných výcvikov.

Ďalšie vzdelávacie aktivity v rámci celoživotného vzdelávania v zmysle Plánu akcií zboru na rok 2008 organizovalo v inštitúte vzdelávania Generálne riaditeľstvo zboru.

Inštitút vzdelávania v roku 2008 vyškolil v rôznych vzdelávacích aktivitách 865 príslušníkov a zamestnancov zboru. Na záver možno konštatovať, že inštitút vzdelávania v roku 2008 realizoval všetky naplánované vzdelávacie aktivity okrem troch (1 behu odborného kurzu vedúcich zmien, II. supervízneho stretnutia lektorov sociálno-psychologických výcvikov v zbere, inštruktážno-metodické zamestnanie inštruktorov základných výcvikov) s horeuvedenými dôvodmi.

plk. PaedDr. Dagmar Krošláková
zástupkyňa riaditeľa Inštitútu vzdelávania ZVJS

Modernizácia vyučovacieho procesu v Inštitúte vzdelávania Zboru väzenskej a justičnej stráže v Nitre po stránke materiálo - technického vybavenia.

V posledných rokoch v Inštitúte vzdelávania Zboru väzenskej a justičnej stráže v Nitre (ďalej len "inštitút vzdelávania") dochádza i v oblasti materiálo - technického vybavenia k zvyšovaniu kvality vzdelávacieho procesu. Pri transformácii Strednej školy ZVJS na inštitút vzdelávania v roku 2004 bola zriadená moderná počítačová učebňa, došlo k zrekonštruovaniu všetkých učební, t.j. vymenili sa staré kovové okná za plastové, vymenila sa podlahová krytina, učebne dostali nové znížené moderné stropy s účinnými osvetľovacími telesami. Staré 25-ročné tabule, na ktoré sa písalo klasickými kriedami, čo neprispievalo k čistote ovzdušia, boli vymenené za keramicko-magnetické tabule. Každá učebňa dostala elektricky ovládané premietacie plátno a nezabudlo sa ani na výmenu opotrebených stoličiek. Učebne boli vybavené televízormi, ktoré sa používajú ako monitory k video a DVD prehrávačom.

V začiatkoch vzdelávania v Nitre sa používala dnes už staršia didaktická technika ako spätné projektory, diaprojektory, epirexy, 16mm premietacie prístroje, magnetofóny a pod. Zhotovovať učebné pomôcky na túto didaktickú techniku bolo veľmi zložité, obtiažne, zdĺhavé a neumožňovalo ich rýchlo podľa potreby aktualizovať. Pri zmene predpisov bolo potrebné zhotoviť úplne nové. Fólie pre spätné projektory sa museli pracne ručne zhotovovať pomocou voskových ceruziek alebo nezmazateľných fixiek, obrázky sa museli kresliť. Až neskôr sa objavili drahé fotografické fólie, na ktoré sa mohli texty a obrázky umiestniť zdĺhavou fotocestou v tmavej komore a po roku 1990 i pomocou kopírovacích prístrojov alebo laserových tlačiarňami. Nebudeme ďalej rozoberať zložitosť zhotovenia učebnej pomôcky na médiu 16mm filmu, kde bolo potrebné do činnosti zapojiť i niekoľkých kolegov. Trochu jednoduchšie to neskôr bolo pomocou veľkej videokamery a oddeleného videorekordéru Betamax, neskôr VHS.

Koncom minulého roka inštitút vzdelávania zakúpil do každej učebne multimediálny projektor, ku ktorému bol priradený starší počítač.

Jednotliví lektori si na túto didaktickú techniku veľmi rýchlo zvykli a využívajú ju hlavne na prezentácie zhotovené v programe PowerPoint. (PowerPoint vymyslela v roku 1984 malá softvérová firma zo Silicon Valley, ktorú o tri roky neskôr odkúpil Microsoft a od roku 1990 je program zaradený do jeho štandardného kancelárskeho balíka Office pre Windows. Softvér umožňuje veľmi jednoduchú prípravu ľubovoľnej prezentácie (typicky obchodnej) - autor do pripravených políček dopíše pár riadkov textu a niekoľkými kliknutiami ich doplní farebnými šablónami a obrázkami či atraktívnymi obrazovými a zvukovými efektmi).

V rámci odbornej prípravy lektorov, lektori absolvovali praktické školenie na program PowerPoint. Dnes si učebné pomôcky dokážu v tomto programe pripravovať veľmi rýchlo, podľa potreby aktualizovať, meniť, vylepšovať dopĺňať schémami, digitálnymi fotografiami, efektmi a s využitím internetu. Takéto prezentácie sú pre frekventantov omnoho pútavejšie a názornejšie ako staré prezentácie na fóliách, diapozitívoch a pod. Okrem toho manipulácia s takýmito prezentáciami je pre lektorov jednoduchšia, prenášať ich možno pomocou USB kľúčov, alebo na CD nosičoch. Možno ich veľmi ľahko preniesť i na miesta, kde inštitút vzdelávania vykonáva ďalšie vzdelávacie aktivity (základný výcvik, odborné vzdelávanie zamestnancov a pod.) v Školiacom stredisku ZVJS Santovka a Rekreačnom stredisku ZVJS Bukovec, ktoré sú vybavené tiež multimediálnym projektorom a notebookom.

Samozrejme v budúcnosti by sme chceli ísť i ďalej. Vedeli by sme vo vyučovacom procese využiť i niektorý z predávaných typov vizualizérov a interaktívnych tabúl. Vizualizér je výborný doplnok každej interaktívnej učebne. Je to CCD kamera, ktorá zachytí a premietne aj mnohonásobne zväčšené papierové predlohy - knihy, časopisy, rukopisy, cvičebnice, obrázky, fotografie, 2D a 3D predmety, malé premietne všetkým naraz vo veľkom, mikroskopické zábery, okrem toho premietne aj deje, ktoré chceme ukázať naraz všetkým, je vždy pripravený a zaostruje automatic-

ky a do premietnutého môžeme dopisovať na interaktívnej tabuli.

Interaktívna tabuľa je moderná pomôcka na zefektívnenie vyučovania a prezentácií.

Je to elektronické zariadenie, ktoré umožňuje interaktívne pracovať s PC alebo notebookom, priamo z tabule, klikaním na premietaný obraz, interaktívnym perom. Ovláda kancelárske aplikácie aj výukové programy k predmetom, výukové obrázky či videoklipy - všetko priamo z tabule, otvára súbory, spúšťa internetový prehliadač, programy na CD či USB kľúč, má na dosah všetky zdroje priamo z tabule, perom dopisuje kamkoľvek do premietaného obrazu odrážky, zvýraznenia, popisy, perom dopisujete do vopred pripravených a premietnutých zadaní a

mnoho ďalšieho...

Do rozmyšľáme i o vybavení všetkých učební klimatizačným zariadením, nakoľko sa v poslednej dobe vyučovací proces realizuje i v letných mesiacoch (júl, august), kedy teplota v učebniach dosahuje nepriateľné hodnoty. Zatiaľ je to len náš sen, ale ak by sa našli finančné prostriedky, určite by to značne prispelo k zlepšeniu podmienok vzdelávania v inštitúte vzdelávania, čo sa samozrejme následne premietne i do praktického výkonu služby vo všetkých ústavoch.

Mgr. Ladislav Dedek
lektor Inštitútu vzdelávania ZVJS

Telesná príprava a výcvik základov sebaobrány v Inštitúte vzdelávania ZVJS.

Služba príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len "zbor") je náročná hlavne psychicky, ale počas výkonu služby sa príslušníci dostávajú do situácií pri riešení, ktorých rozhodujú ich fyzické schopnosti a zručnosti. Preto súčasťou prípravy na výkon štátnej služby v Inštitúte vzdelávania zboru je aj telesná príprava a výcvik sebaobrány.

Telesná príprava je zameraná hlavne na rozvoj kondičných schopností frekventantov formami, typickými pre fyzickú prípravu vojakov. Absentujúcu základnú vojenskú službu nahrádzame v príprave mesačným základným výcvikom. Tu je najväčší priestor na využitie metód vojenskej prípravy na zvyšovanie celkovej fyzickej zdatnosti frekventantov a nadobudnutie nových pohybových zručností, ktoré neskôr môže využiť pri výkone služby. Každý deň začínajú frekventanti rannou rozvíčkou zloženú z behu a základnej gymnastiky, strečingu a základných posilňovacích cvikov. Frekventantom sa postupne zvyšujú dávky záťaže v telesných cvičeniach zameraných hlavne na rozvoj vytrvalosti a sily. Realizujú sa vytrvalostné behy s postupným narastaním prebehnutej vzdialenosti, mení sa náročnosť terénu alebo sa zvyšuje rýchlosť. Často je volená forma, kedy frekventanti navzájom súťažia, buď sami za seba alebo za družstvo, ktorého sú súčasťou. Práca v družstvách sa osvedčila, lebo frekventanti sa navzájom podporujú, pomáhajú si pre spoločný úspech družstva a potom aj lepšie znášajú narastajúcu fyzickú záťaž. Frekventanti okrem aktivít priamo zameraných na rozvoj kondičných schopností absolvujú každodenné presuny do priestorov výcviku v rôznom tempe s rôznym množstvom výstroja a výzbroje. Taktické cvičenia pri výcviku sú ďalším komplexným prvkom zvyšovania fyzickej zdatnosti u frekventantov. Činnosti družstiev v útoku alebo v obrane sa vykonávajú postupne narastajúcim tempom, zväčšovaním úsekov, a množstvom opakovaní a zaradovaním úpolových cvičení s protivníkmi z iných výcvikových družstiev. Úpolové cvičenia, hlavne zápasenie s priamo vymedzenými pravidlami sú vhodné na celkový rozvoj vytrvalosti, sily a obratnosti frekventantov. Jednotlivé druhy úpolov slúžia nielen na zvyšovanie zdatnosti, ale aj na získanie odolnosti voči bolesti a základných návykov potrebných pri výcviku sebaobrány. Výcvik základov sebaobrány nemožno od telesnej prípravy oddeliť. Na začiatku sa frekventanti učia hlavne uhybať, unikať a padať tak, aby sa nezranili a boli schopní pokračovať v boji alebo v úteku z ohrozeného priestoru a jednoduché oslobodzovacie techniky v prípade, že sa im únikový manéver nepodaril. Na záver základného výcviku sú hodnotení známku, v ktorej je zohľadňovaný aj prístup frekventantov k telesnej príprave, snaha a ochota ísť na hranicu svojich fyzických schopností. Na inštruktoroch základného výcviku tiež záleží ako sú schopní tzv. "zmanipulovať" svo-

jich zverencov pri prekonávaní prekážok nepohodlnosti, lenivosti a prejavit' u nich záujem o vlastný aktívny prístup k telesným aktivitám. Všetci dobre vieme, že ten kto chce dosiahne oveľa viac ako ten, ktorý musí.

Telesná príprava a základy sebaobrány v základnom odbornom vzdelávaní, ktoré trvá 8 týždňov sa vykonáva v podmienkach podobných klasickému školskému vyučovaniu spravidla v telocvični. Po skúsenostiach z minulosti sa takmer celá časová dotácia hodín určená na telesnú prípravu využíva hlavne na nácvik a zdokonaľovanie techník sebaobrány, ktoré sa uplatňujú aj pri praktických nácvikoch donucovacích prostriedkov. V platných osnovách sú to momentálne 3 hodiny týždenne určené na telesnú prípravu. Akousi nadstavbou je jedno päťhodinové komplexné taktické cvičenie, ktorého hlavnou úlohou je praktický nácvik pátrania po ušľách väzňoch, v ktorom sa však využívajú vedomosti a zručnosti aj z ďalších predmetov ako je topografia, spojovacia príprava. Podstatné je fyzické nasadenie frekventantov pri rýchlych presunoch a praktizovanie donucovacích prostriedkov pri objavení a zadržiavaní páchatel'a. K výcviku sebaobrány možno zaradiť aj 6 hodín praktického nácviku manipulácie so strelnou zbraňou, ktoré sú realizované "na sucho" v telocvični. Postupne sa v ňom zvyšuje náročnosť cvičení a končí sa riešením sebaobránných situácií s použitím strelnej zbrane.

V špecializovanom odbornom vzdelávaní vzhľadom na jeho dĺžku trvania 2 týždne je zastúpenie telesnej prípravy menšie, preto je dôraz je kladený na opakovanie niektorých základných techník a ich zdokonaľovanie pri riešení situácií útoku na príslušníka zboru počas pohovorov s odsúdenými alebo obvinenými v miestnostiach a kanceláriách a obrana proti útokom z rôznych uhlov na chodbách.

Inštitút vzdelávania zboru vykonáva aj ďalšie druhy vzdelávania ako sú odborné kurzy pre referentov režimu a vedúcich zmien a ich zástupcov a odborný kurz pre príslušníkov zaradených na úseku justičnej stráže. V každom z týchto kurzov je zastúpená telesná príprava tiež s hlavným zameraním na sebaobranu a donucovacie prostriedky v prostredí a situáciách typických pre funkcie, na ktoré sú frekventanti práve v kurze školení. Teda napr. pre referenta režimu, cela, chodba, kancelária a pod.

Telesná príprava teda patrí k základným predmetom prípravy príslušníkov v Inštitúte vzdelávania zboru. Ako už bolo spomínané v základnom výcviku je dokonca hodnotená známku na osvedčení. Aj napriek tomu, že v ostatných vzdelávacích aktivitách nie je hodnotená známku, je u väčšiny školených príslušníkov považovaná za predmet obľúbený, s vysokou úrovňou disciplíny. Možno skonštatovať, že tá väčšina snaživých frekventantov si aj odnesie základné návyky sebaobrány a sú schopní vykonávať jednoduchšie techniky. Na základoch, ktoré dostávajú počas vzdelávania v Inštitúte vzdelávania zboru možno stavať ďalej v podmienkach jednotlivých ústavov zboru.

mjr. Mgr. Stanislav Babala
lektor Inštitútu vzdelávania ZVJS

Základný výcvik očami inštruktora.

Na základe novely zákona 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže a Železničnej polície, ktorá akceptovala zrušenie základnej vojenskej služby v Slovenskej republike v roku 2005, bolo potrebné zaviesť nový druh vzdelávacej aktivity, ktorý by nahradil absentujúcu základnú vojenskú službu. V súvislosti s uvedenými skutočnosťami dňa 7. marca 2005 začal prvý beh Základného výcviku realizovanej Inštitútom vzdelávania Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len zboru).

Základný výcvik je základným kameňom prípravy príslušníkov zboru

na výkon štátnej služby, kde sa kladie dôraz predovšetkým na služobnú disciplínu, ústrojovú disciplínu, dodržiavanie časového rozvrhu dňa a v neposlednom rade aj zvyšovanie fyzickej zdatnosti. Frekventanti základného výcviku sú rozdelení do výcvikových družstiev pod vedením inštruktorov základného výcviku, ktorými sú predovšetkým lektori Inštitútu vzdelávania zboru, pričom v niektorých špecifických činnostiach participujú na realizácii aj externí inštruktori z ústavov zboru z radov skúsených príslušníkov. Výcvik je organizovaný v piatich jeden a pol hodinových blokoch, tri bloky v dopoludňajších hodinách a dva bloky v popoludňajších hodinách. Rozvrh je často potrebné upravovať aj počas dňa vzhľadom na počasie, ktoré ovplyvňuje proces výcviku vo vonkajších priestoroch, pričom základ-

ný výcvik je z veľkej časti založený na praktickom vzdelávaní mimo učebni na trávnom ihrisku v Santovke, resp. na strelniciach. Rozvrh musí zohľadňovať okrem iných atribútov aj požiadavku postupného rastu intenzity a náročnosti výcviku.

Každý inštruktor základného výcviku sa aktívne zúčastňuje výcviku vo všetkých blokoch dňa, to znamená, že vedie frekventantov k osvojeniu vojenského vystupovania a zdvorilosti, služobnej disciplíny, zručností a návykov potrebných pre výkon služby počas celého výcvikového dňa začínajúc budíčkou a končiac večierkou. Činnosti, ktoré vyžaduje od frekventantov, absolvuje spoločne s nimi. Neodmysliteľnou súčasťou výcviku je rozvoj fyzickej kondície, na ktorý je kladený mimoriadny význam. V súčasnosti pozorujeme klesajúcu úroveň fyzickej kondície novo nastupujúcich frekventantov, čo zrejme vyplýva z celkového stavu v spoločnosti, rozvojom výpočtovej techniky, keď deti sa od malička menej pohybujú ako v minulosti a tento trend si uchovávajú až do dospelosti. Frekventanti prichádzajúci na výcvik nie sú pripravení ani na také aktivity, ako je ranná rozčívka a pri celodennom fyzickom vypätí často prichádzajú rôzne problémy, ktoré rieši inštruktor, pričom musí zohľadňovať individuálny prístup ku každému frekventantovi zvlášť. U niektorých frekventantov (predovšetkým matiek) je niekedy výrazným problémovým prvkom aj odlúčenie od rodín, čo však musia rešpektovať vychádzajúc zo svojho rozhodnutia pracovať v službách zboru a s tým spojenými povinnosťami.

Počas výcviku sa navzájom spoznávajú frekventanti medzi sebou, inštruktor poznáva frekventantov, zoznamuje sa s hranicami ich schopností, s ich problémami, zábránami, ako aj ďalšími atribútmi ovplyvňujúcimi ich fungovanie v rámci základného výcviku. Voľbou vhodných postupov sa snaží tieto zábrany minimalizovať a hranice každého frekventanta posunúť vyššie v rámci jeho možností. Veľké množstvo príslušníkov zaradených do základného výcviku v staršom veku, ženy, tieto snahy chápu a sú vďační aj za čiastkové zlepšenia. Nájdu sa aj takí, ktorí nemajú záujem a vytvárajú nevhodnú atmosféru pre ďalších členov družstva, čím narušujú priebeh výcviku. Opäť je na inštruktoroch, aby takéto problémy riešili a zabezpečili vhodné podmienky pre rozvoj všetkých potrebných zručností.

Mojou snahou v predchádzajúcich riadkoch bolo opísať základné činnosti očami inštruktora základného výcviku vo vzťahu k frekventantom ako aj poukázať na výkon špecifických činností, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou každého výcviku. Každého z nás, ktorí sa na základných výcvikoch podieľame, hreje dobrý pocit pri pohľade na výsledky dosiahnuté frekventantmi. Táto radosť z dosiahnutých výsledkov počas výcviku núti aj nás inštruktorov k neustálemu zdokonaľovaniu sa. Základný výcvik sa tak snažíme posúvať každým behom na vyššiu úroveň.

mjr. Mgr. Branislav Majerský
lektor Inštitútu vzdelávania ZVJS

Vzdelávanie v oblasti informačných technológií

1.časť

V súčasnom procese reformy vzdelávania, v čase aktualizácie Koncepcie vzdelávania príslušníkov a zamestnancov zboru je potrebné venovať osobitnú pozornosť teoretickej a praktickej príprave v oblasti informačných technológií. Optimálne využívanie počítačov je jeden z kľúčových faktorov úspešného plnenia náročných úloh zboru.

Počítač pomáha na všetkých stupňoch riadiacej práce. Klasické kľúče od dverí dnes nahrádzajú čipové karty s naprogramovanou dobou platnosti a s vymedzenými koridormi. Komunikácia prostredníctvom e-mailov zrýchliла zásadným spôsobom výmenu informácií. Mnohé úlohy, vyžadujúce rýchlosť a presnosť, počítačová technika hravo zvládne. Rozhodujúcim prvkom optimálneho využívania počítačov bol, je a bude užívateľ. Dôležitý je i výber programovej aplikácie, nemenej potrebné je včasné a presné zaškolenie na nový softvér.

Organizované zaškolenie v oblasti informačných technológií začalo v roku 1998, kde bola k dispozícii prvá počítačová učebňa v priestoroch Strednej školy ZVJS so sídlom v Nitre. Počítačové kurzy s menšími problémami začali v a trvali až do roku 2003. Za päť rokov existencie prvej učebne, vybave-

nej 10 počítačmi - Pentium 100, RAM 8 MB, operačný systém Microsoft Windows 95 - boli preškolení najmä príslušníci zaradení na úsekoch sekretariátu, hospodárskych oddelení a administratívnych oddelení. Učebňa plnila svoj účel a v rámci základného a špecializovaného vzdelávania novoprijatých

príslušníkov zboru. Tesne pred skončením svojej životnosti bola prvá učebňa zboru zosieťovaná hub-om a pripojená do Internetu v rámci vládneho projektu eSlovakia.

Prudký rozvoj informačných technológií v zbere začal najmä po zriadení Samostatného odboru informatiky a informačných technológií na generálnom riaditeľstve zboru. Nové servery postupne pribúdali na ústavoch, na nových pracovných stáciach bol inštalovaný operačný systém Windows XP a kancelársky balík MS Office 2003. V máji 2004 bola kompletne vybavená nová počítačová učebňa za účelom urýchlenia vzdelávania na nové informačné technológie. 25 počítačov - Pentium Celeron 2000, RAM 256 MB, MS Windows XP - bolo nainštalovaných do novej klimatizovanej miestnosti v priestoroch Inštitútu vzdelávania ZVJS Nitra. Na jeseň v roku 2004 pribudol malý

poštový server MS Exchange 2003, ktorý umožňoval e-mailovú komunikáciu v rámci domény IVZVJS, a vznikol priestor na praktické zaškolenie užívateľov s veľmi silným nástrojom Microsoft Outlook, ktorý neplní

len úlohu klienta elektronickej pošty, ale dokonale nahradí pripomienkovač, organizér, správu kontaktov, schôdzok a úloh.

Na tieto hardvérové a softvérové inovácie nadväzovali zmeny v učebných osnovách počítačového kurzu. Dokonca "Koncepcia vzdelávania príslušníkov a zamestnancov ZVJS na roky 2004 -2015" určovala dĺžku kurzu 2 týždne - 70 hodín. Prvý týždeň pre mierne pokročilých a druhý týždeň pre pokročilých. Táto forma sa nerealizovala nakoľko nebol záujem ústavov vyslať do kurzov príslušníkov a zamestnancov na viac ako 5 dní. Druhý dôvod, ktorý ovplyvnil osud 2-týždňového kurzu bol fakt, že na ústavoch pribudol druhý informatik, ktorý pomáhal s prácou s počítačom priamo na pracovisku. Odborná príprava príslušníkov a zamestnancov zboru v oblasti informačných technológií sa realizovala naďalej v jednom týždni so zmenenou hodinovou dotáciou a vydržala až do začiatku roka 2007.

Pokračovanie v budúcom čísle.

mjr. Mgr. František Polák
lektor Inštitútu vzdelávania ZVJS